

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 155 (1763) 18 avqust 2018-ci il

(əvvəli ötən saylarımızda)

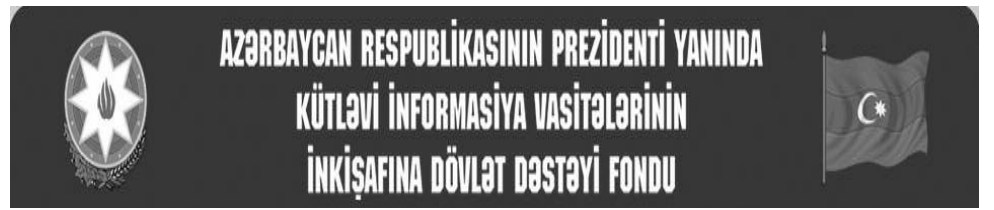
Müslümün rəvayət etdiyi səhih bir hədisdə Hz. Ömər deyir: "Rəsulullahın belə dediyini eşitdim: Şübhəsiz ki, tabiunun ən xeyirlisi Üveys (Veysel-F.Ş.) adında bir adamdır. Onun üstündə həssaslıqla titrədiyi bir anası var. Bədəninə də ağ ləkəsi vardır. O, Allahdan nə istəsə yerinə yetirilir. Sizdən kim ona rastlasa özü üçün ondan istiğfar istəsin!". Tarix kitablarında Hz. Ömər, Hz. Əliylə birlikdə onu ziyarət etməsindən və duasını almalarından bəhs olunur.

Tarixçilər onun bir döyüş əsnasında şəhid olduğunu xəbər verir. Lakin onun şəhid olduğu məkanın dəqiq bi-

cə, Siirtin Baykan adlı bölgələrində də Veysel Qəraniyə aid edilən qəbirlər vardır.

Azərbaycanda da bir neçə yerdə onun məzarı var ki, bunlardan ən məşhuru Ağdaşdan 45 km. cənubda yerləşən Xınalıqlı kəndidir.

Veysel Qərani Azərbaycana cihad üçün göndərilən orduyla gələrək İslamı buralarda təbliğ etmişdir. Onun kimi örnek şəxsiyyətlər İslam orduları ilə birlikdə yeni fəth olunan yerlərə gedər və orada İslamı halları, davranışları və dilləri ilə təbliğ edərdilər. Bu mübarək şəxs də Azərbaycana gələrək bu torpaqları şərəfləndirmişdir. Azərbaycan xalqının İslamı qəbul edərək müsəlmanlaşmasında şübhəsiz ki, onun da rolu olmuşdur. Bəlkə elə ona görə də

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN
İNKİŞAFINA DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

Rəvayətə görə İslam xalqları arasında ən çox tanınan və sevilən mübarək bir şəxsiyyət- Veysel Qərani bu yerdə olmuş, onun adı ilə kənd Veysəlli adlandırılmışdır.

Hazırda Füzuli rayonunda Yuxarı və Aşağı Veysəlli kəndləri vardır. Hər iki kənd 1993-cü ildə ermənilər tərəfindən işğal edilmişdir Yuxarı Veysəlli rayon mərkəzindən 20, Aşağı Veysəlli isə 17 km şimal şərqdə yerləşir.

Murğuzlu dağı

Deyilənə görə Əmir Teymur öz qoşunu ilə Qarabağdan keçərkən bir kəndli ilə qarşılaşır. Kəndli yüklü eşşəyini qabağına qatıb dağın ətəyi ilə evinə gedirdi. Əmir Teymur kəndlinin

Deyirlər həmin vaxtdan da həmin dağın və düzün adı Murquzlu qalır.

Murğuzlu dağı Füzuli rayon mərkəzindən 3 km cənubda, Qarabağ silsiləsinin ətəklərində, Məngələyata dağı ilə yan-yanadır.

Arqalı (Arğalı)

Deyirlər Arazboyu sahilləri üzə Örgünəşə doğru sıx meşəliklə əhatə olunmuşdu. Yaz-yay aylarında dağlar, təpələr, düzəngahlar al-yaşıl bürünərdi. Bu yerlərdə ceyran, cüyür, dağ keçisi yaşıl ormanlarda qidalanar, su sayanda isə dəstə-dəstə çaya enərdilər. Bununla yanaşı burada ən çox yaşayan heyvanlardan biri də arqalı (arğalı) idi. Bu vəhşi dağ qoçlarına demək

TOPONİMİK RƏVAYƏTLƏR

linməməsi səbəbilə bu mövzuda da ixtilaf vardır.

Bəzi mənbələrdə Üveysin Siffin döyüşündə Hz. Əli tərəfdarları tərəfində döyüşərək şəhid olduğu bildirilir. Abdurrahman b. Əbi Leyladan gələn rəvayətə görə Siffin günü döyüş bitdikdən sonra bir nəfər "Sağ qalanların arasında Üveys varmı?" deyərək onu axtarmış, lakin şəhidlər arasında tapmışdır.

İbn Asakir onun cihad üçün Ermənistan bölgəsinə getdiyini və orada yaralanaraq bir çadırda vəfat etdiyini nəql edir.

Zəhəbi, İbn Həcər, Əhməd b. Hənbəl və Əbu Nuaymin Abdullah b. Sələmədən nəql etdikləri rəvayətə görə Üveys əl-Qərani Hz. Ömər dövründə Azərbaycana edilən səfərdə xəstələnərək orada vəfat etmişdir.

Onun Azərbaycanda vəfat etdiyini deyən Əhməd b. Hənbəlin "Kitabuz-Zühd"-ündə bununla bağlı ətraflı məlumatlar var. Əhməd b. Hənbəl Abdullah b. Salimdən aldığı bu rəvayəti kitabında qeyd edir. "Ömər b. Xəttab zamanında Azərbaycanda döyüşdə idik. Üveys də yanımızda bizimlə bərabər savaşırdı. Geri qayıdarkən o, yolda xəstələndi və dünyasını dəyişdi. Vəfat etdiyi yerdə qonaqladıq. Hazır məzar və kəfən tapdıq. Onu kəfənlədikdən sonra namazını qılıb dəfn etdik. Sonra yolumuza davam etdik. Bir az yol qət etdikdən sonra bir-birimizə gərək qəbrinə bir işarə qoyardıq dedik və geri qayıtdıq. Lakin onu dəfn etdiyimiz yere gəldikdə qəbrini tapmadıq."

Mənbələrdə keçən rəvayətlərə görə Veysel Qəraninin vəfat etdiyi yerlə bağlı iki bölgə xüsusilə ön plana çıxır.

Bəzi tarixçilər Yəməndə Məshədi-Şərif adıyla tanınan bir qəbiristanlıqda dəfn olduğunu qeyd edir. Lakin onun Yəməndə vəfat etməsiylə bağlı dəqiq məlumat yoxdur. Kirman, Qəzvin, Şam ətrafında, Hicaz, Xorasan, Hindistan və Anadolunun Bursa, Gəmlək, Manisa, Mardin, Kurtalan, Li-

bu torpaqlarda bir çox Allah dostu övliyalar və İslam alimləri, şairlər yetişmişdir. Nizami, Füzuli, Nəsimi, Seyyid Yəhya Şirvani kimi Allah və Rəsulunu şəirlərində ən gözəl şəkildə tərənnüm edən şairlərimizdəki ilahi eşq və məhəbbətlə dolu ruh halının Veysel Qərani və onun kimi buralara gələn İslam təbliğçilərindən qaynaqlandığını söyləmək yanlış olmaz.

Onun məzarının bir neçə yerdə olması və daima ziyarət edilməsi əslində əsrlərdən bəri xalqımızın qəlbində onun hansı mövqeyə sahib olduğunu göstərir. Onun məzarını ziyarət etmək əlbəttə ki, şəxsinə, həyatına, din və peyğəmbər sevgisinə, ana sevgisinə bizə xatırlatdığı üçün çox mühümdür. Onun hüsurunda Allaha dua etmək və Allahdan onun şəfaətini tələb etmək də ayrı bir ab-hava yaradır. Amma bu gün bəzilərinin etdiyi kimi dünyəvi mənfəətlər üçün ondan yardım istəmək, qəbri ətrafında dövr etmək, tütyə deyilən torpaqla qarışmış natəmiz sudan şəfa niyyəti ilə içmək və bu kimi hərəkətlərə yol vermək tamamilə xürafədir və bunların Veyis babanın təlim etdiyi İslamda heç bir yeri yoxdur.

Məşriqdən məğribcən demək olar ki, hər diyarda ona nisbət edilən müxtəlif qəbirlər mövcud olduğu kimi, müxtəlif kəndlər də mövcuddur. Bu kəndlərdən biri də Veysəlli kəndidir.

apardığı yükün nəməyə olduğunu ayırd edə bilməyib soruşur:

-Qoca, bu nə yüküdür?

-Murquzdur, dərdin mənə gəlsin.

Əmir Teymur təəccüblə:

-Murquz nə olan şeydir? O, nəyə yaraqdı, nəyə gerekdi?

Qoca onun qarşısında təzim edib deyir:

-Bu süpürgə çiçək əmələ gətirən çoxillik otlardır. Adına Murquz deyirlər. Bu yerlərdə murquzun bir növü yayılıb. Hündürlüyü 3 m-dək olur. Əhali murquzun gövdəsi və yarpağından zənbil, həsir, kəndir hazırlayır, damların üstünü örtmək üçün və yanacaq kimi istifadə edirdilər. Başqa bir növündən isə süpürgə kimi istifadə olunur.

Teymur ironiya ilə soruşur:

-İki eşşək yükü mənim sarayımı süpürməyə bəs edərmə?

-Xeyr, dövlətim.

-Nə üçün, qoca?

Kəndli görünən dağa işarəylə deyir:

-Bu dağın bütün murquzunun süpürgəsi sən sarayını təmizləməkdə azlıq edər, şahım. (Yəni sən sarayında o qədər oyunlar baş verir, haqsızlıq, ədalətsizlik baş alıb gedir ki, onları süpürgə ilə təmizləmək mümkün deyil).

Əmir Teymur qocanın nə demək istədiyini anlayır. Döyüşçülərinə onun səsinə kəsməyi əmr edir.

olar ki, hər addımda rast gəlmək olardı.

Arqalı sürüsü Arazın kənarında-Əhmədallar kəndinin yaxınlığında arxac salmışdı. Onlar təbiətin onlara bəxş etdiyi dadlı-ləzzətli ot bitkilərini yeyir, Araz çayından su içdikdən sonra burada yatışardılar. Sonralar insanların təbiətə və heyvanlara qənim kəsilməsi ilə əlaqədar olaraq arqalıları da bu yerlərdə küsmüş və uzaq dağlara çəkmişlər. Amma yenə də onların yataq yeri öz adları ilə çağırılır-Arqalı (arğalı). Vəhşi dağ qoçu mənasını ifadə edən Arqalı haqqında ünlü bəyati şairi Lələ bayatlarında da yer almışdır:

**Mən Lələ der: Arqalı,
Mələməz ay arqalı.
Kəsəkəs meydanında,
Namərd qaçar, ər qalı.**

Əhmədallar kənd qəbiristanlığı indi də Arqalı (Arğalı) adlanır. El şairi Lələnin qəbri də Arqalı qəbiristanlığında. Lələnin qəbrinin üstündə hündür-lüyü bir metr, uzunluğu isə 1,2 metr olan qoçdaşın-arğalının abidəsi qoyulmuşdur. İndi həmin qoçdaş fiqurlu abidə qəbirdən bir qədər aralı atılıb. Qoçdaşın başı isə qoparılarq itib.

Mərdinli

Əmir Teymurun qoşunu Qarabağın kəndlərini fəth edə-edə irəliləyirmiş. Onlar kiçik bir kənddə böyük dirənişlə üzləşirlər. Kəndin əli silah tutan bütün kişiləri əllərinə keçəni götürüb qoşunun qabağını kəsir, onların kəndə soxulmasının qarşısını almağa çalışırlar. Ağır döyüş başlayır. Kənd sakinləri təpədən dırnağa kimi silahlanmış qoşunun qarşısında mərdliklə duruş gətirir və onlara böyük itki verirlər.

(ardı gələn sayımızda)

Faiq ŞÜKÜRBƏYLİ,
Tədqiqatçı-etnoqraf

